

A magyar minimálbér nemzetközi összehasonlításban

BENEDEK DÓRA – SCHARLE ÁGOTA – SZABÓ PÉTER

*Magyarországon a 2001–2002. évi emelések során reálértékben mintegy 65 százalékkal nőtt, 2006-ban pedig 6,5 százalékkal emelkedett a minimálbér, és a középfokú végzettségűek után magasabb minimálbért kell majd fizetni. A 25 EU-tagországból 19-ben van kötelező minimálbér, míg 6-ban – köztük Németországban – nincs. Ahol differenciált a minimálbér szintje, ott többnyire az alacsonyabb termelékenység miatt (például pályakezdőkkel) tesznek kivételt, és az általánosnál alacsonyabb minimálbért határoznak meg. A minimálbér-emelés hatására vonatkozó nemzetközi tapasztalatok vegyesek, de nagymértékű emelések után szinte mindenhol csökkent a foglalkoztatás. Magyarországon a 2001–2002. évi emelések után a nemzetgazdaság szintjén nem, egyes ágazatokban jelentősen csökkent a foglalkoztatás. A 2006. évi emelés közel 700-900 ezer foglalkoztatottat érinthet, és különösen az alacsony termelékenységű, képzetlen és idős munkavállalók foglalkoztatási esélyeit rontja.**

Journal of Economic Literature (JEL) kód: J23, J31, J38.

A minimálbér-emelés rendre visszatérő javaslat nemcsak Magyarországon, hanem számos más országban is. A várható hatásokat illetően azonban messze nincs egyetértés. Sokan a szegénység csökkentésének és a jövedelemeltitkolás visszaszorításának hatékony eszközét, míg mások a foglalkoztatási helyzet romlását kiváltó lépést látnak benne. Nyilvánvalóan a minimálbér-emelés teljes hatása és a hatások iránya sok tényező együttes függvénye. A tanulmány ezekről a tényezőkről ad elméleti és empirikus áttekintést, annak érdekében, hogy a 2006. évi minimálbér-emelés hatásait jól megalapozottan lehessen előre jelezni.

A minimálbér bevezetésének és emelésének hatásait többféle közgazdasági elméleti keretben is lehet értelmezni. A neoklasszikus modellek szerint a minimálbér-emelés csökkenti a foglalkoztatást, mivel azokat a munkavállalókat el fogják bocsátani az emelés után, akiknek a termelékenysége alacsonyabb az új bérszintnél. Más modellek szerint viszont a munkapiacon nincs tökéletes verseny, és ha a vállalatoknak van befolyásuk a bérek alakítására, akkor előfordulhat, hogy a minimálbér emelése nem jár negatív hatásokkal, sőt, akár növelheti is a foglalkoztatást. Azonban még ezen modellek szerint is létezik a minimálbérnek egy szintje, amely felett az emelés negatív hatásokkal jár.

* A cikk Benedek Dóra – Rigó Mariann – Scharle Ágota – Szabó Péter: Minimálbér-emelések Magyarországon 2001–2006 (PM Kutatási Füzetek 16., 2006. január) című tanulmány alapján készült. A tanulmány a szerzők véleményét tükrözi, nem tekinthető a Pénzügyminisztérium hivatalos állásfoglalásának.

Benedek Dóra, a Pénzügyminisztérium Gazdaságpolitikai főosztályának elemző közgazdásza.
Scharle Ágota, a Pénzügyminisztérium Gazdaságpolitikai főosztályának elemző közgazdásza.
Szabó Péter, a Pénzügyminisztérium Gazdaságpolitikai főosztályának elemző közgazdásza.

A magyarországi empirikus kutatások azt találták, hogy a nagymértékű minimálbér-emelésnek inkább negatív a hatása. Magyarországon korábban már volt egy nagyon jelentős emelés: 2001–2002-ben a minimálbért gyakorlatilag megduplázza az akkori kormányzat. Ennek hatásait számos tanulmány vizsgálta, és az eredmények azt mutatják, hogy a foglalkoztatási hatás inkább negatív volt, romlottak az amúgy is hátrányosabb helyzetben lévők munkavállalási esélyei, és a költségvetési hatások is inkább negatívak voltak.

A tanulmány a foglalkoztatási és más hatásokat meghatározó tényezőket és az ezzel kapcsolatos eddigi magyar és nemzetközi tapasztalatokat összegzi. Elsőként a nemzetközi szervezetek ajánlásait és az EU-tagországok gyakorlatát tekintjük át. Ezután a minimálbérhez kapcsolódó elméleti irodalmat foglaljuk össze röviden, majd a nemzetközi és a magyar empirikus kutatások eredményeit mutatjuk be a foglalkoztatási, költségvetési és az újraelosztási hatásokra koncentrálni. Végül az elméleti és empirikus eredmények alapján igyekszünk a jelenlegi kormányzati javaslat várható hatásait előre jelezni.

Nemzetközi gyakorlat és ajánlások

A minimálbér-rendszereknek számos változata létezik. Egyes országokban törvényi előírás határozza meg a szintjét, másutt a munkaadók és munkavállalók közti formális vagy informális konzultációk alapján alakul ki. A minimálbér szintje egyes országokban életkor, foglalkozás, régiók vagy a családi állapot szerint változhat.

Nemzetközi gyakorlat

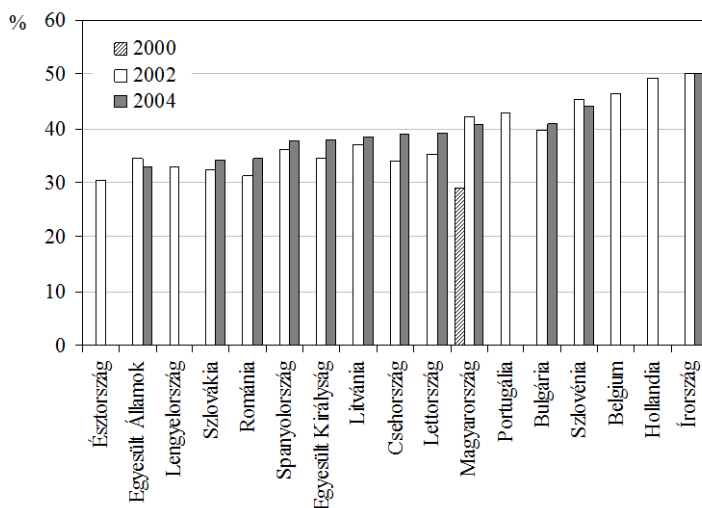
Nemzetközi viszonylatban a minimálbérnek az átlagbérhez¹ viszonyított aránya alapján nem tekinthető alacsonynak a magyar bérminimum (lásd az *1. ábrát*). A 40,7 százalékos arány nagyobb annál, mint amit az Egyesült Államokban vagy Angliában megfigyelhetünk, és meghaladja a számunkra fontos összehasonlítási alapként szolgáló cseh, lengyel és szlovák szintet is.

Hasonló a helyzet, ha azt vizsgáljuk, hogy a teljes munkaidőben foglalkoztatottak között milyen arányban vannak minimálbéren foglalkoztatottak (lásd a *2. ábrát*). Ez a mutató azt tükrözi, hogy a minimálbér mennyire effektív, azaz mennyire van közel a szabályozás nélküli esetben kialakuló átlagos bérszinthez. A mutatót a minimálbér szintje mellett az alkalmazottak iskolázottsága és életkora is befolyásolja, ezért a kevésbé fejlettebb gazdaságokban akkor is relatíve magas lehet, ha a minimálbér nem effektív. A Eurostat kiadványa (*Regnard, 2005*) rámutat, hogy Franciaországot és Luxemburgot kivéve az EU-tagországokban a magasabb minimálbér általában a minimálbéren alkalmazottak magasabb arányával jár együtt.

Az EU 25 tagállamából 19-ben van országos, kötelező minimálbér. Ezt a legtöbb országban differenciáltan határozzák meg. (Lásd az *1. táblázatot*.)

¹ Az iparban és a szolgáltatási szektorban dolgozók átlagbére.

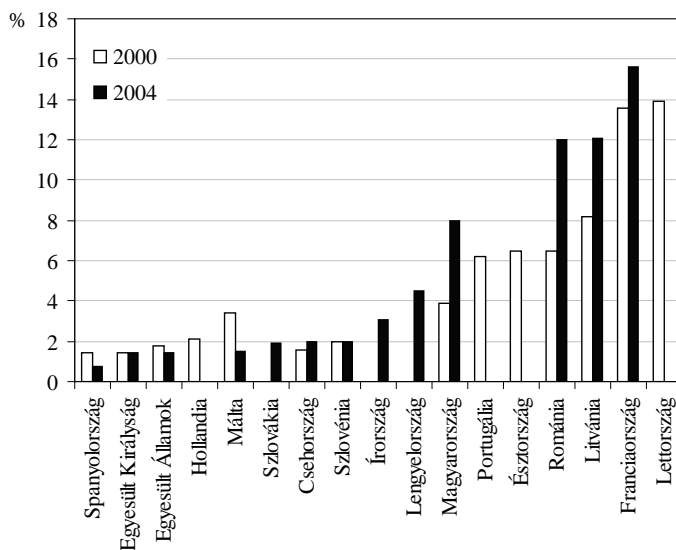
Mínimálbér a havi bruttó átlagbér százalékában

Forrás: Eurostat online adatbázisa, letöltés ideje: 2005. október 18.

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=av_mmw

A teljes munkaidőben foglalkoztatottak között a minimálbért keresők aránya (Százalékban)

Forrás: Eurostat online adatbázisa, letöltés ideje: 2005. október 18.

http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=1073,46870091&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=pc_mmw

**A minimálbér-megállapítás és differenciálás gyakorlata
az EU-tagállamokban 2005-ben**

	A differenciálás alapja	<i>Minimálbér*</i>	<i>Ország</i>
<i>Nincs minimálbér</i>			Ausztria, Németország, Dánia, Finnország, Olaszország, Svédország
<i>Nincs differenciálás</i>	–		Magyarország, Észtország, Litvánia, Portugália, Szlovénia
<i>Átlagos termelékenység alapján</i>			
Életkor és szolgálati idő alapján	16 év alatt	30–50 százalék	Hollandia, Szlovákia
	17-18 év alatt	70–95 százalék	Franciaország, Írország, Luxemburg, Málta, Szlovákia
	22-23 év alatt	45–85 százalék	Belgium, Egyesült Királyság, Hollandia
	Munkaviszony első 6–24 hónapjában	80–95 százalék	Csehország, Lengyelország, Ciprus
Megváltozott munkaképesség	Teljes rokkantnyugdíj Részleges rokkantnyugdíj	75 százalék 50 százalék	Cseh Köztársaság és Szlovákia
Alkalmi munkavállalók és bedolgozók	Alkalmi munkavállalók és bedolgozók		Spanyolország
Szakképzettség Ágazat- szakma	Szakképzettséggel rendelkezők, 16 területre (bértanácsok)	120 százalék 100+–	Luxemburg, Málta
Munkakör	12 elemű kötelező bértarifá		Cseh Köztársaság
<i>Méltányossági alapon</i>			
Szolgálati idő és családi állapot	0–15 év szolgálati idő; házastársa van	100–123 százalék +13 százalék	Görögország
Veszélyes munkakör		115 százalék	Lettország

Megjegyzés: *Az általános minimum arányában.

Forrás: Eurostat [2005].

A nemzetközi szervezetek ajánlásai

Az EU és az ILO minimálbérről vonatkozó ajánlásai

A minimálbér kívánatos szintjére vonatkozóan az EU részéről a Council of Europe Európai Szociális Chartája ad támpontot. Maga a Charta úgy fogalmaz, hogy mindenki-nek joga van a tisztességes megélhetést biztosító bérhez, de ennél pontosabb meghatározást nem ad. A Charta megvalósítását támogató független szakértői testület megfogalmazott egy konkrét ajánlást, amely szerint a nettó minimálbér optimális szintje a

nemzeti nettó átlagbér 60 százaléka,² és egyértelműen a szegénységi küszöb (poverty line) felett van. Ha a 60 százalékos arányt nem éri el, de bizonyíthatóan a szegénységi küszöb felett van, akkor a legalább 50 százalékos arány is elfogadható.

Az ILO (International Labour Organisation) a minimálbérrel kapcsolatban két általános elvárást fogalmaz meg. Egyrészt összhangban kell lennie a bérekkel, megélhetési költségekkel, jóléti támogatásokkal és az általános életszínvonallal, másrészt összhangban kell lennie a gazdasági fejlődéssel, termelékenységgel és a magas foglalkoztatási szint igényével.

Az EU foglalkoztatáspolitikai iránymutatásai 2005–2008-ra

Az EU minden tagországra vonatkozó ajánlásai nem szólnak a minimálbér emeléséről, ugyanakkor az iránymutatások többsége olyan célokat fogalmaz meg, amelyek teljesítését a minimálbér emelése megnehezíti. A célok a következők:

- a) a foglalkoztatási szintet bővíteni kell (a célkitűzés 70 százalék),
- b) biztosítani kell a foglalkoztatásbarát munkaerőköltség-növekedést a béralku hatékony intézményeinek kialakításával és a járulékkerhek felülvizsgálatával, illetve csökkentésével, különösen az alacsony bérű munkavállalók esetében,
- c) segíteni kell a fiatalok munkaerő-piaci belépését és az idősebb munkavállalók aktivitásának növelését,
- d) vonzóvá kell tenni a munkát az adó- és ellátórendszerek ellenőztönző elemeinek csökkentésével, a munkakeresést segítő szolgáltatások javításával, a munkaerő-piaci integrációt segítő szociális szolgáltatások javításával,
- e) egyszerre kell erősíteni a munkaerőpiac rugalmasságát és az állásbiztonságot, ennek része a feketemunka visszaszorítása és a vállalkozásindítás segítése.

Az EU országspecifikus tanácsi ajánlásai 2004-ben

A Magyarországra vonatkozó specifikus ajánlások a foglalkoztatás alacsony szintjének és különösen az idősebb munkavállalók foglalkoztatásának növelése érdekében a munkavállalók és vállalkozók alkalmazkodóképességének javítását, a munka vonzóvá tételét és a humántőke-befektetés ösztönzését javasolják. A munka vonzóvá tételét elősegítő lépések között nincs utalás a minimálbérré. Az ajánlás szerint a szociális juttatási rendszer és a betegbiztosítási ellátások reformjával kell elérni, hogy érdemes legyen dolgozni, és csökkenjen a be nem jelentett munkavégzés.

Összegezve megállapítható, hogy a nemzetközi ajánlások, illetve a más országokban megfigyelhető minimálbér-átlagbér arányai nem indokolják a magyar minimálbér szintjének emelését.

Empirikus kutatások eredményei a nemzetközi irodalomban

A minimálbér-emelés hatása a foglalkoztatásra

A tökéletes versenyt és szimmetrikusan informált³ gazdasági szereplőket feltételező modellekben a minimálbér-emelés mindig negatívan hat a foglalkoztatásra. A minimál-

² Aminimálbér-rendszerek összehasonlításakor a leggyakoribb módszer a minimálbér és az átlagkereset arányának vizsgálata, ez a mutató Kaitz-index néven ismert.

bér emelése növeli azt a tartományt, amelyben a munkavállalót már nem érdemes foglalkoztatni, mert az általa létrehozott termék vagy szolgáltatás utáni bevétel kevesebb, mint a neki járó bér. Ez csökkenti a munkaerőpiac alkalmazkodóképességét, mivel akkor is gátolja a bérek csökkentését, amikor erre a romló piaci kilátások miatt szükség lenne, és ilyen helyzetben csak a létszám csökkentésével tudnak reagálni a vállalkozások.

Más modellekben viszont a foglalkoztatási hatás pozitív is lehet, például az ún. *helyi monopszónium modellben*, ahol a vállalat az egyetlen vásárló a piacon. A minimálbér-emelés akkor is hozzájárulhat a bérek emelkedéséhez, ha az egyensúlyi átlagos bérszint alatt szabják meg. A legalacsonyabb bérű foglalkoztatottnál közvetlenül, másutt pedig közvetetten hat: ha a vállalatok motivációs és más okokból tartani kívánják az egyes munkakörök bérezésében kialakult különbségeket.

A közgazdasági elméletek alapján tehát nem lehet egyértelműen előre jelezni a minimálbér-emelés hatását a foglalkoztatásra, ami felértékeli az empirikus vizsgálatok fontosságát. Az egyes országokkal foglalkozó empirikus irodalom óriási, és az egyes kutatások gyakran egymásnak ellentmondó eredményekre jutnak. *Két* viszonylag stabil megállapítás azonban kirajzolódni látszik. Az első, hogy a *negatív foglalkoztatási hatások elsősorban a fiatal generációt érintik*. A másik fontos következtetés pedig, hogy *a minimálbér hatását jelentősen módosítja a gazdasági környezet*, például a minimálbér átlagbérhez viszonyított aránya, az érintett dolgozók száma, illetve hogy a gazdasági környezetre éppen fellendülés vagy recesszió a jellemző.

Benedek és szerzőtársai [2006] részletesen áttekintik a nemzetközi irodalmat; az alábbiakban ennek csak táblázatos összefoglalását közöljük. (Lásd a 2. táblázatot.)

2. táblázat

A minimálbér foglalkoztatási hatásait vizsgáló tanulmányok

³ Tökéletes verseny esetén egyik munkaadónak sincs lehetősége arra, hogy a bérszintet érdemben befolyásolja: a béreket a kereslet és a kínálat határozza meg. Szimmetrikus informáltság esetén a munkaadó is ugyanannyit tud például a dolgozó képességeiről és tényleges teljesítményéről, mint maga a dolgozó.

<i>Tanulmány</i>	Mekkora minimálbér-emelés	Milyen csoportot vizsgált	Milyen módszertannal	Milyen foglalkoztatási hatást talált
<i>Katz – Krueger</i> [1992]	9 százalékos emelés (\$3,81-ről \$4,25-ra)	Texasi gyorséttermek alkalmazottai, USA	Bérrés alapján OLS-becslés	Pozitív
<i>Card – Krueger</i> [1994]	18,8 százalékos emelés (\$4,25-ről \$5,05-ra)	New Jersey-beli gyorséttermek alkalmazottai, USA	Különbségek különbsége (DiD) módszer	Jelentős pozitív (0,93-as rugalmasság)
<i>Card – Krueger</i> [1998]*	18,8 százalékos emelés (\$4,25-ről \$5,05-ra)	New Jersey-beli gyorséttermek alkalmazottai, USA	DiD-módszer	Semleges vagy enyhén pozitív
<i>Machin – Manning</i> [1997]	Többszöri emelés 1960 és 1990 között	Minden munkavállaló, Franciaország, Hollandia, Spanyolország, Anglia	A foglalkoztatásváltozás és a bérváltozás között kapcsolatot mérő regresszió, régiók paneljén	Semleges (vegyes); Spanyolországban helyettesítés a fiatalok felől az idősek felé
<i>Dolado et al.</i> [1996]	Többszöri emelés 1960 és 1990 között	Minden munkavállaló, Franciaország, Hollandia, Spanyolország, Anglia	Regresszió a foglalkoztatásváltozás és a Kaitz-index között	Vegyes, fiatalok esetében negatív foglalkoztatási hatás
<i>Neumark – Wascher</i> [1995]*	18,8 százalékos emelés (\$4,25-ről \$5,05-ra)	New Jersey-beli gyorséttermek alkalmazottai, USA	DiD-módszer	Jelentős negatív (-0,24-es rugalmasság)
<i>Michl</i> [1999]**	18,8 százalékos emelés (\$4,25-ről \$5,05-ra)	New Jersey-beli gyorséttermek alkalmazottai, USA	Elméleti modell	A hatás a foglalkoztatás definíciójától függ
<i>Bazen – Skourias</i> [1997]	10 százalék 1980 és 1984 között	Fiatalok, Franciaország	DiD-módszer	Jelentős negatív (-0,17-es rugalmasság)
<i>Pereira</i> [1999]	43,9 százalékos emelés a 18-19 évesek számára	18-19 éves korosztály	DiD-módszer	Jelentős negatív
<i>Kertesi – Köllő</i> [2004]	25 500 forintról 40 000 forintra	Kisvállalati szektor, Magyarország	DiD 3SLS-módszerrel	Jelentős negatív [-0,27– (-0,32)]

Megjegyzések: **Card – Krueger* [1994] újrászámítása, ***Neumark – Wascher* [1995] újrászámítása.

A minimálbér hatása a jövedelemegyenlőtlenségekre

A minimálbér egyik célja a szegények vagy a szegénységi küszöb közelében lévők helyzetének javítása lehet. Ugyanakkor a minimálbérről szóló viták és az empirikus hatásvizsgálatok nagy részében a hangsúly inkább a foglalkoztatási hatásokra terelődik, az újraelosztási hatásokat pedig sokszor nem veszik figyelembe. Bár a foglalkoztatási hatások vizsgálata is rendkívül fontos, azonban ez alapján önmagában még nem adhatunk kielégítő választ a családok jövedelmi helyzetének alakulására. Mint azt *Neumark* és *Wascher* [1997] bemutatja, a minimálbér-emelés következtében állásukat elvesztettek számán túl azt is meg kell vizsgálni, hogy milyen jövedelmű háztartásban élnek. A minimálbért keresők ugyanis sok esetben nem tartoznak a legszegényebbek közé, és a

minimálbér növekedése önmagában még nem ad információt a szegény családok átlagkeresetének változásáról.

A szegénység és a jövedelemkülönbségek csökkentésében nem egyértelmű a minimálbér szerepe, mivel a legszegényebb háztartások tipikusan nem rendelkeznek munkabérrel. Egy OECD-tanulmány (OECD, 1998) szerint a tagországokban a minimálbéren foglalkoztatottak 80 százaléka egy főre jutó háztartási jövedelem tekintetében közepes vagy magas jövedelműnek minősült. Magyarországon is igaz, hogy a minimálbéren foglalkoztatottak többsége nem szegény háztartásban él, hanem a háztartások középső jövedelmi harmadában (lásd később).

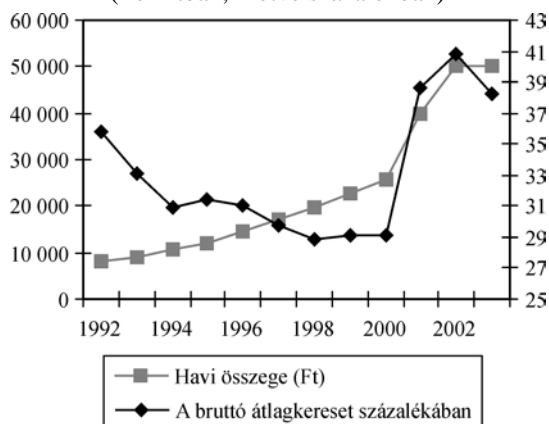
Az újraelosztás más eszközeit vizsgálva *Neumark és Wascher* [2000] arra az eredményre jutott, hogy a negatív adó típusú támogatás jóval hatásosabb eszköz a szegénységi küszöb alatt lévők jövedelmi helyzetének javítására, mint a minimálbér. Azt találták, hogy a jövedelemfüggő adókedvezmény/támogatás (*Earned Income Tax Credit* az Egyesült Államokban, amely egy bizonyos jövedelmi szint alatt bértámogatást, a fölött pedig adókedvezményt jelent) elsősorban az aktív keresővel nem rendelkező családok ösztönzésén keresztül ér el javulást.

Saget [2001] az ILO adatbázisa alapján a fejlődő országok körében vizsgálta a minimálbér szegénységre gyakorolt hatásait. Különböző szegénységi küszöbök (például a nemzeti szegénységi küszöb vagy a napi 1, illetve 2 dollárból élők száma) alapján definiált csoportok esetében a szerző azt találta, hogy a minimálbérek szignifikáns hatása van a szegénységi küszöb alatt élők számának csökkentésében, még abban az esetben is, ha kiszűri az átlagbér-növekedés hatását. Ez összhangban áll az OECD [1997, 1998] tanulmányával, miszerint a magas minimálbér általában alacsony szegénységi rátával jár együtt és fordítva. Az OECD azonban ezt azzal indokolja, hogy ez a makroszintű összefüggés a társadalom általános állapotát tükrözi – vagyis a kisebb egyenlőtlenség már az intézményi megállapodásokba be van ágyazva –, és nem feltétlenül jelenti azt, hogy a minimálbér emelése csökkentené a szegénységet.

Magyar tapasztalatok

Magyarország 2001–2002 során hajtott végre nagymértékű minimálbér-emelést. Az akkori kormány két év alatt gyakorlatilag megduplázta a minimálbért: először 2001. január elsejével 25 500 forintról 40 000 forintra emelte, majd 2002. januártól még tovább, 50 000 forintra. Az intézkedés hatására a minimálbér-átlagbér aránya (Kaitz-index) drasztikusan megugrott, 2002-ben 41 százalékra, bár továbbra is az OECD-átlag alatt maradt (*Kertesi–Köllő*, 2005). A minimálbér alakulását és az átlagbérhez viszonyított arányát a 3. ábra mutatja.

A minimálbér szintjének és átlagbérhez viszonyított arányának alakulása 1992–2003 között
(Forintban, illetve százalékban)

Forrás: Fazekas [2003], 248. o.

A 2001–2002. évi emelések foglalkoztatási hatása

Számos tanulmány vizsgálja e drasztikus munkaerő-piaci lépés eredményeit, és a minimálbér hazai hatásainak elemzéseit főként ehhez kapcsolódnak.

Az első, leíró statisztikán alapuló elemzések azt vizsgálták, hogy a munkavállalók milyen körében lesz szükség a bérek kiigazítására. *Popper* [2002] számítása szerint az első emelés a versenyszférában foglalkoztatottak negyedét, a második már egyharmadát érintette közvetlenül. A textil- és a bőriparban az alkalmazottak 47–59 százalékára vonatkozott a törvény által előírt béremelés. *Palócz–Tóth* [2003] szerint a kötelező minimálbér a szolgáltatásokban, és a kisebb létszámot foglalkoztató vállalkozásoknál motíválta erősen a béremelést.

Kertesi–Köllő [2002] a 300 főnél többet foglalkoztató vállalkozások 1992 és 1999 közötti tőke- és munkaráfordításainak vizsgálata alapján komoly mértékű foglalkoztatás-csökkenést jelzett előre a minimálbér-emelések hatásaként. Az emelések ugyanis elsősorban a munkaintenzív ágazatokat érinti, és az alacsony képzettségű munkaerőt foglalkoztató vállalatok költségeit növelték. A munka és tőke helyettesíthetősége éppen erre a munkaerőcsoportra a legmagasabb (*Kertesi–Köllő*, 2002), ebből következően a bérskála alját érintő béremelés hatásaként inkább volt várható a tényezőhelyettesítés és a foglalkoztatás csökkenése, mint a versengő piacon a fogyasztói árak emelkedése.

Az emelés mikroszintű adatokon alapuló utólagos hatásvizsgálatai a foglalkoztatási és a költségvetési hatásokra koncentráltak. *Kertesi és Köllő* [2004] a minimálbér-emelés 2001. évi hullámának hatásait elemzik, elsősorban a kisvállalati szektorban és a foglalkoztatottak állásvesztési, illetve a munkanélküliek elhelyezkedési esélyein keresztül. A tanulmány fő megállapítása, hogy a minimálbér-emelés a foglalkoztatási lehetőségek jelentős csökkenését eredményezte a kisvállalati szektorban. A foglalkoztatási sokkot nem önmagában a minimálbér megemlése jelentette, hanem annak az átlagbérre kifejtett tovagyrúzó hatása, ami annak az eredménye, hogy a munkáltatók nem csak a korábban az új minimálbér alatt keresők bérét emelték meg a minimálbér szintjére, hanem az a fölött keresők bérét

is, a bérkülönbségek fenntartása érdekében. Ez a bérsokk a fiatalok, a képzetlenek és a magas munkanélküliségű régiókban élők körében volt a legmagasabb. Például a legrosszabb helyzetű régiókban élő, 24 évnél fiatalabb, alacsonyan képzettek csoportjában a minimálbér-emelés nyomán az átlagbér-növekedés 16,7 százalékos, míg az érettségivel, diplomával rendelkezők körében ez átlagosan csak 1 százalék.

A munkaerőköltség *Kertesi és Köllő* [2004] által becsült rugalmassága a bérsokkra nézve 0,65 és 0,77 között változik a régiós munkanélküliségtől függően. A foglalkoztatás munkaerőköltség-rugalmassága pedig $-0,41$. Tehát a kettő szorzataként előálló mutató, a bérnövekedés által kiváltott létszámcsökkenés $-0,32$ és $-0,27$ között alakul, vagyis *1 százalékos bérnövekedés 0,27-től $-0,32$ százalékos létszámcsökkenést eredményezett*, a rosszabb foglalkoztatási helyzetben lévő régiókat erősebben sújtva.

Kertesi és Köllő [2004] szerint az emelés hatására 2000–2001-ben éves összehasonlításban legalább 3,5 százalékkal csökkent a foglalkoztatás az 5–20 fős kisvállalatok körében, és a hatás erősebb volt az amúgy is rosszabb helyzetben lévő régiókban. A minimálbéren foglalkoztatottak esélye az állásuk elvesztésére pedig kétszer akkora volt, mint a náluk kicsit jobban fizetetteké, és 2001-ben, majd 2002-ben is erőteljesen romlott az alacsony bérű segélyezett munkanélküliek elhelyezkedési esélye.

Halpern és szerzőtársai [2004] a makroszintű kölcsönhatásokat is figyelembe vevő modellszámításai szerint a 2001–2002. évi nagymértékű emelések miatt összesen 1,3–2,3 százalékponttal lett alacsonyabb a foglalkoztatás, ahhoz képest, mint ha a minimálbér csak az inflációval növekedett volna.⁴ A számítások alapját képező modell *Köllő* [2001] nyomán háromféle munkaerőt (képzetlen, fiatal képzett, idős képzett) különböztet meg. A foglalkoztatási szintet más tényezők alakítják ki a képzetlenek és a képzettek esetében. A képzetlen munkaerő piacán a kereslet és a minimálbér, míg a képzett piacán a kereslet és a rugalmatlan kínálat alapján alakul ki az egyensúlyi foglalkoztatás. A minimálbér emelésére a képzetlen munkaerő foglalkoztatása csökken: minél magasabb a minimálbér, annál kevésbé éri meg a vállalkozásoknak képzetlen munkaerőt alkalmazni. A foglalkoztatás becsült csökkenése így csak a szakképzetlenekeket érinti, és erre a körre számítva a veszteség már 2–4 százalékpont.

Kertesi és Köllő [2005] kiemelik, hogy Magyarországon, a többi OECD-tagországhoz viszonyítva, nagyon magas a minimálbér környékén fizetett alkalmazottak aránya. A 2001. évi emelés hatására a minimálbér ± 5 százalékos környezetében foglalkoztatottak aránya a korábbi 5 százalékról, amely megfelelt az OECD-átlagnak, 10 százalék fölé nőtt, és a 2002-es emelés nyomán tovább 15,4 százalékra, amely igen magasnak számít az OECD-tagországok között. Számításaik szerint, bár csökkent ez az arány, 2004 májusában még mindig 11 százalék feletti volt, ami a munkapiac alkalmazkodóképességének kárára válik.

A 2001. évi minimálbér-emelés hatása a jövedelemelosztásra

A 2001–2002. évi minimálbér-emelések társadalmi megítélése jellemzően pozitív volt.⁵ Ez vélhetően azzal függ össze, hogy a minimálbért a közvélekedés a szegénység-

⁴ A tanulmány elsősorban az emelés költségvetési hatásának becsülésével foglalkozik. Következtetése szerint az első emelés hatására a kormányzati bevételek érdemben nem változtak, miközben a kiadások kismértékben nőttek.

⁵ „A magyar lakosság többsége [81 százalék] támogatja a minimálbér nagymértékű, közel 57 százalékos emelésének ötletét, annak ellenére, hogy többnyire tisztában van egy ilyen jelentős kormányzati beavatkozás lehetséges negatív következményeivel. [...] A javaslat támogatói között felülreprezentáltak az idős korosztályok, az alacsonyan iskolázott és vidéken élő rétegek, valamint az alkalmazottak” (Gábos, 2000).

gel, az emelést pedig a szegénység csökkentésével kapcsolja össze.⁶ A minimálbér azonban csak akkor hatékony mint szociálpolitikai eszköz, ha a szegények jövedelmét jobban növeli, mint a gazdagabbakét, és kevesebbe kerül, mint a többi eszköz.

Kézdi és szerzőtársai [2004] pozitívként emelik ki, hogy a minimálbéren fizettek arányának nagymértékű növekedése jelentősen csökkentette az egyenlőtlenségeket, mivel a munkabérral rendelkezők legszegényebb tizedének átlagos jövedelme a medián jövedelem 46 százalékaról 53 százalékra nőtt. Ez a javulás azonban csak azokra vonatkozik, akik még a minimálbér-emelés után is rendelkeznek munkabérral, illetve ebből az eredményből nem következik, hogy ugyanezt a javulást ne lehetett volna más eszközzel olcsóbban megvalósítani.

Benedek és szerzőtársai [2006] a KSH Háztartási költségvetési felvételén alapuló becslései szerint a 2001. évi minimálbér-emelés által érintett foglalkoztatottak kevesebb mint tíz százaléka élt a jövedelemeloszlás legszegényebb alsó ötödébe tartozó háztartásban. Ez a számítás az egy főre jutó háztartásjövedelmen alapul, a minimálbéresek viszonylag jó helyzetét pedig az magyarázza, hogy közöttük magas a nők, illetve a szülőkkel együtt élő fiatalok aránya.

Benedek és szerzőtársai [2006] becslése szerint a minimálbér-emelés által érintettek relatív jövedelmi helyzetének változása igen jelentősen függ a kiinduló jövedelemtől. A szegényebb (alsó jövedelmi ötöd) háztartásban élő minimálbéren alkalmazottak esetében jelentős a jövedelmi helyzet javulása, míg a gazdagabbak esetében inkább romlott a háztartás relatív jövedelmi helyzete. A szegényebb minimálbéresek jövedelme jobban nőtt, mint a nem minimálbéren alkalmazott (vagy egyáltalán nem dolgozó) szegényeké. Ez azonban nagyon kevés embert érint: a minimálbéren alkalmazottak 6,4 százaléka él csak a legszegényebb ötödbe sorolt háztartásban. Velük szemben a felsőbb jövedelmi ötödekben elhelyezkedők, illetve az állásukat elvesztők az emelés vesztesei. A nyertesek jellemzően magasabb iskolai végzettséggel rendelkeznek, és az adatok nem igazolják, hogy a fejletlen régiókban élők helyzete szignifikánsan javult volna az emelés után.

A 2006. évi minimálbér-emelés által érintettek

2005. június 28-án a kormány 63 000 forintos általános minimálbér és képzettségűl függő 70 000 (középfokú végzettség esetén), illetve 77 000 forintos (felsőfokú végzettség esetén) minimálbér bevezetését javasolta. Az OÉT megállapodását követően a 2005. december 14-én kiadott kormányrendelet értelmében a minimálbér 2006. január elsején 62 500 forintra, 2007. január elsején 65 500 forintra, 2008. január elsején 69 000 forintra emelkedik. A differenciált minimálbér annyiban valósul meg, hogy a legalább középfokú képesítést igénylő munkakörben dolgozók esetében garantált bérminimumot állapítottak meg. Ez – fokozatos emelések után – 2008-ra a minimálbér 125 százaléka lesz a legalább kétéves gyakorlattal rendelkezők esetében.

Az eredeti kormányjavaslatban szereplő háromfokozatú (63 000 – 70 000 – 77 000) differenciált minimálbér-emelés hatásáról a Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium (FMM) készített előrejelzést (FMM, 2005) az Állami Foglalkoztatási Szolgálat 2005.

⁶ Például: „Ugyanakkor lassan, de szélesedik a jómódúak rétege, a munkanélküliség aránylatnyi csökkenésével és a minimálbér emelésével megállt a szegények számának növekedése.” Ferge [2003]; „a szegénység a munkanélkülieken kívül a betanított, a segéd- és a mezőgazdasági fizikai munkát végzők körében a legnagyobb, s a jórészt ide tartozó cigányság esetében. Ebben a kérdésben előrelépést jelent a minimálbér 2001-ben 40 ezer forintra való emelése” Csáky [2001]; „Minimálbér-emelés, közalkalmazotti béremelés, szociálpolitikai újraelosztás – mindezen intézkedések ellenére 2000-hez képest nőttek a jövedelemkülönbségek.” Németh [2004].

május havi Bértarifa-felvételének adatai alapján. A Bértarifa-felvétel a legalább 5 főt foglalkoztató szervezetekre terjed ki, így az előrejelzés is csak ezekre vonatkozott.

Az FMM számításai szerint a minimálbér-emelés hatásai az idősebb és képzetlenebb munkavállalókat foglalkoztató, jellemzően könnyűipari vagy mezőgazdasági vállalkozásoknál, a magasabb munkanélküliségű régiókban (Dél-Alföld, Észak-Alföld) és az 5–9 főt foglalkoztató kisvállalatoknál jelentkeznének leginkább. Ezzel áll összhangban a GVI 2005 végén készített vállalati felmérésének eredménye is, amely szerint az emelés azon kisebb cégeket érinti leginkább, amelyek jellemzően magyar tulajdonban voltak, és kizárólag belföldre termeltek. A képzettségtől is függő minimálbér bevezetése a négy főnél többet foglalkoztató vállalkozásoknál az alkalmazottak kb. 31 százalékát, mintegy 580 ezer főt érintene. Képzettségtől független, 63 ezer forintos minimálbér esetén ez az arány kb. 27 százaléké, amely a versenyszférában számszerűen kb. 510 ezer dolgozót érintene.

A fenti becslés azonban csak az 5 és több fős vállalkozásokra vonatkozik. A KSH Munkaerő-felmérése szerint mintegy 300 ezer fő dolgozik az 1–4 fős vállalkozásokban és 500 ezer fő egyéni vállalkozóként. Ezek többsége a mezőgazdaságban vagy a szolgáltatásokban működik, így ebben a körben is legalább 25–40 százalékot érinthet az emelés. Ha a vállalati méretből indulunk ki, akkor pedig többet, akár 50 százalékot is. Összesen tehát 700–900 ezer, a versenyszférában dolgozó foglalkoztatottat érinthet a minimálbér emelése.

Hivatkozások

- Bazen, S. – Skourias, N. [1997]: Is there a negative effect of minimum wages on youth employment in France? *European Economic Review*, 41, 723–732. o.
- Benedek D. – Rigó M. – Scharle Á. – Szabó P. [2006]: Minimálbér-emelések Magyarországon 2001–2006. PM Kutatási Füzetek, 16., január.
- Card, D. – Krueger, A. [1994]: Minimum Wages and Employment: A Case Study of the Fast-Food Industry in New Jersey. *American Economic Review*, 84, 772–793. o.
- Card, D. – Krueger, A. [1998]: A Reanalysis of the Effect of the New Jersey Minimum Wage Increase on the Fast-Food Industry with Representative Payroll Data. NBER WP 6386.
- Council of Europe Európai Szociális Chartája.
- Csáky A. [2001]: Legfontosabb társadalom- és gazdaságpolitikai feladataink. Csáky András képviselő (MDF) felszólalása a 2001. május 11-i parlamenti vitánapon.
- Dolado, J. – Kramarz, F. – Machin, S. – Manning, A. – Margolis, D. – Teulings, C. [1996]: The Economic Impact of Minimum Wages in Europe. *Economic Policy*, 23, 317–372. o.
- Eurostat [2005]: European minimum wage survey. *European Industrial Relations Review*, augusztus.
- Fazekas Károly (szerk.) [2003]: Munkaerőpiaci Tükör 2003, Statisztikai adatok (összeállította: Fazekas Károly, Köllő János, Lakatos Judit, Lakatos Miklós, Lázár György). MTA-KTI, Budapest.
- Ferge Zs. [2003]: Bevezető. In: Bass László – Ferge Zsuzsa – Márton Izabella: Gyorsjelentés a szegényedéstől. Szociális Szakmai Szövetség, 2003.
- FMM [2005]: A minimálbér 2006. évi emelésével kapcsolatos háttéranyagok. Foglalkoztatási és Munkaügyi Minisztérium, július 22.
- Gábos A. [2000]: Elemzések a gazdasági és társadalompolitikai döntések előkészítéséhez, 13. TÁRKI, május.
- GVI [2006]: A kis- és közepes vállalkozások üzleti helyzete, és várható reagálása a kormányzat két, a munkaerőpiacra ható intézkedésére. KKV Körkép – 2006. január.
- Halpern L. – Koren M. – Kőrösi G. – Vincze J. [2004]: A minimálbér költségvetési hatásai. *Közgazdasági Szemle*, 4. szám, 325–345. o.
- Katz, L. – Krueger, A. B. [1992]: The effect of the minimum wage on the fast-food industry. *Industrial and Labor Relations Review*, 46, 6–21. o.
- Kertesi G. – Köllő J. [2004]: A 2001. évi minimálbér-emelés foglalkoztatási következményei. *Közgazdasági Szemle*, 4. szám, 293–324. o.
- Kertesi G. – Köllő J. [2005]: Minimálbér-emelések. In: A magyar foglalkoztatáspolitikai átfogó értékelése az Európai Foglalkoztatási Stratégia kontextusában, az elmúlt öt év tapasztalatai alapján. Készült az FMM megbízásából, kézirat.

- Kertesi, G. – Köllő, J. [2002]: Labour Demand with Heterogeneous Labour Inputs after the Transition in Hungary, 1992–1999 – and the Potential Consequences of the Increase of Minimum Wage in 2001 and 2002. MTA KTK, Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek, 2002/5.
- Kézdi G. – Horváth H. – Hudomiet P. [2004]: Munkaerő-piaci folyamatok, 2000–2003. In: Társadalmi Riport, 2004 (szerk.: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy.) TÁRKI.
- Köllő J. [2001]: Hozzászólás az elmaradt minimálbérvitához. *Közgazdasági Szemle*, 12. szám, 1064–1080. o.
- Machin, S. – Manning, A. [1997]: Minimum wages and economic outcomes in Europe. *European Economic Review*, 41, 733–742. o.
- Michl, T. R. [1999]: Can Rescheduling Explain the New Jersey Minimum Wage Studies? Levy Economics Institute Working Paper, No. 271.
- Németh Sz. (szerk.) [2004]: Kevesebb nyertes, mint vesztes. *Magyar Hírlap*, április 3.
- Neumark, D. – Wascher, W. [1995]: The effect of New Jersey's Do minimum wage increase on fast-food employment: A re-evaluation using payroll records, NBER Working Paper, 5224.
- Neumark, D. – Wascher, W. [1997]: Do minimum wages fight poverty? NBER Working Paper, 6127.
- Neumark, D. – Wascher, W. [2000]: Using the EITC to help poor families: new evidence and a comparison with the minimum wage. NBER Working Paper, 6127.
- OECD [1997]: Labour Market Policies: New Challenges – Policies for Low paid Workers and Unskilled Job Seekers. OECD paper prepared for meeting of the Employment, Labour and Social Affairs Committee at Ministerial level, 14–15 October 1997, OECD/GD(97).
- OECD [1998]: Employment Outlook 1998, Chapter 2 Making the most of the minimum: statutory minimum wages, employment and poverty.
- Palócz É. – Tóth I. J. [2003]: A 2002. évi bérnövekedés okai. Elemzés a statisztikai adatok és egy vállalati felmérés tükrében. Budapest, MKIK Gazdaság- és Vállalkozáselemzési Intézet.
- Pereira, S. C. [1999]: The impact of minimum wages on youth employment in Portugal. University College London, Economics Department, február.
- Popper L. [2002]: A 2001–2002. évi minimálbér-emelés hatása a hazai kereseti arányokra. *Munkügyi Szemle*, 46. (6. és 7–8.), 10–14. és 13–17. o.
- Regnard, P. (szerk.) [2005]: Minimum Wages 2005: Major differences between EU Member States. Statistics in Focus, Eurostat.
- Saget, C. [2001]: Is the Minimum Wage an Effective Tool to Promote Decent Work and Reduce Poverty? ILO Employment Paper, 2001/13.